

Сяргей Харэўскі:
У мяне ёсьць
перавага над
большынёй
аўтараў

Стар. 4

РУНЬ

Беларуская газета ў Вільні

ISSN 1392-7671

№ 63

Студзень – сакавік 2009 г.

Алесь Аркуш
Першы дзённік
(урывак з рамана
“Палімпсэст”)

Стар. 8

Сьвята еднасьці й паразуменьня

У беларускай суполкі зь літоўскай сталіцы ёсьць традыцыя штогод Дзень Волі распачынаць з наведваньня цьвінтара. Яны ходзяць на могількі Росы ўшаноўваць памяць заснавальнікаў БНР братоў Луцкевічаў. Так сталася і сёлета.

Гэтым разам беларусы прынеслі вянок і да магілы патрыярха літоўскага нацыянальнага адраджэньня доктара Ёнаса Басанавічуса. Паводле словаў пісьменьніка Сяргея Дубаўца, літоўскія й беларускія дзеячы напачатку мінулага стагодзьдзя лічылі сябе нашчадкамі Вялікага княства і, нягледзячы на рознасьць моваў, разумелі адзін аднаго без перакладчыкаў. Блізкасьць літоўцаў і беларусаў падкрэсьліў і кіраўнік Саюзу літоўскіх народнікаў Гінтарас Сангайла:

– Я адчуваю сябе ня толькі літоўцам, але і з крыві й душы вашым братам, і думаю, што літоўцы і беларусы заўсёды такімі былі. Гэта толькі справа часу, можа, і не такога доўгага, што пачуцьцё свабоды ў беларускага народу памацне, а культурнае і палітычнае супрацоўніцтва паміж нашымі краінамі дасягне больш высокага ўзроўню.

Арганізацыйны камітэт па сьвяткаваньні 25-га Сакавіка, куды ўвайшлі прадстаўнікі розных беларускіх суполак, меркаваў зрабіць гэты дзень Сьвятам беларускага адзінства. Менавіта гэтакі сэнс гісторык Алесь Смалянчук надаў абвяшчэньню Беларускай Народнай Рэспублікі:

– Для беларусаў важнае змаганьне за сваю незалежнасьць. І вось гэта трэба помніць і памятаць пра тое, што БНР – гэта ўрок беларускага адзінства. Беларускі шанец выжыць у гэтым сьвеце – гэта якраз шукаць паразуменьне паміж іншымі, паміж сабой, дасягаць еднасьці, адзінства, забыцца пра ўласныя амбіцыі.

Фота Л. Шапаваласкай

Толькі ў гэтым можа быць сіла і надзея на перамогу.

Сябра Аргкамітэту Андрусь Асадчы, які быў канфэрэнсье на сьвятотнай імпрэзе, гэтыя ўтодкі абвяшчэньня БНР ідэальна аб'яднальнымі не палічыў. Паводле ягоных словаў, адной зь перашкодаў яднаньню былі вялікія спрэчкі ў віленскай суполцы беларусаў яшчэ пасьля мінулагадня Дня Волі. Пэўна, менавіта таму напярэдадні 25-га Сакавіка ўрачыстасьці ў Вільні плянаваў ня толькі Аргкамітэт: кіраўнік Таварыства беларускай культуры Хведар Нюнька ў інтэрв'ю тэлепраграме “Віленскі шытак” абвесьціў пра намер сьвяткаваць Дзень Волі асобна – 28 сакавіка. Такое рашэньне старшыня Арганізацыйнага камітэту Валянцін Стэх не ўхваліў:

– На маю думку, гэтае сьвята і павінна быць адным з аб'ядноўваючых фактараў. Трэба забыцца на ўсе амбіцыі, стаць вышэй за іх, і ня трэба паасобку арганізоўваць мерапрыемства, прысьвечанае адной і той жа падзеі.

Небагатае на праграмныя пункты (ускладаньне кветак на Росах, набажэнства ў Царкве Сьвятой Тройцы і канцэрт) сьвята вызначылася высокай якасьцю: сапраўднай аздобай Дня Волі ў Вільні стаў прэм'ерны выступ хору беларускіх музычных дзеячоў пад кіраўніцтвам Кірылы Насалева. Паслухаць іх віленскія беларусы сабраліся ў Камернай залі Літоўскай акадэміі музыкі і тэатру. Заключную частку канцэрту – гімн “Магутны Божа” – сустрэлі стоячы ўсе слухачы без выключэньня.

ДАСЛОЎНА

Зварот да беларускага народу
з нагоды 91 угодкаў БНР

Дарагія суродзічы-беларусы! Ад імя Рады Беларускай Народнай Рэспублікі маю гонар вітаць Вас з нашым вялікім нацыянальным сьвятам, угодкамі абвешчання 25 сакавіка 1918 г. незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі, якія мы называем Днём Волі.

Нацыянальныя сьвяты кожны народ сьвяткуе радасна і ўрачыста. З глыбіні сэрца жадаю, каб і для ўсіх нас як на Бацькаўшчыне, гэтак і па-за яе межамі гэты дзень стаўся нагодай выявіць сваю любоў да Бацькаўшчыны. Адначасна прашу кожнага з вас задумацца над пытаньнем, куды вядзе нашу краіну палітыка сённяшняга рэжыму ў Беларусі... Эўропа стараецца памагчы Беларусі, але толькі сам народ Беларусі можа стрымаць разгул дыктатуры й самаволі. Толькі вы, дарагія суродзічы, можаце паказаць адзін аднаму й цэламу сьвету, што вы адчуваеце здзек нялюдзкага рэжыму, прагнеце спакойнейшага, лепшага жыцьця.

Рада БНР із свайго боку робіць усё магчымае, каб вонкавы дэмакратычны сьвет ведаў праўду пра становішча ў Беларусі ды спрыяў справе аднаўленьня ў ёй дэмакратычнага ладу й грамадзянскіх свабодаў. Рада БНР працуе на тое, каб непаслабна трывалі нашы адраджэнскія намаганьні, каб жыла й развівалася беларушчына, каб гарэла сьвяцільня Акту 25 Сакавіка 1918 г. Ведайма, што зарука будучыні ў памятаньні мінуўшчыны.

Дапамажы нам Божа.

Жыве Беларусь!

Івонка Арфуліна

Івонка СУРВІЛЛА,
Старшыня Рады БНР

Вільня: тады і цяпер

Званіца касцёла Сьвятога Яна.

У адным з будынкаў побач з саборам (г.эв. Сьвята-янскія мury) да свайго арышту 10 лютага 1864 г. пад іменем Ігната Вітажэнца пражываў правадыр Студзеньскага паўстаньня Кастусь Каліноўскі

Палякі не атрымаюць “Нафту Клайпеды”

Прадаваць каштоўныя паперы літоўскага тэрміналу “Нафта Клайпэды” польскай кампаніі “PKN Orlen” няма сэнсу. Гэтак заявіў пасля адпаведнага паседжаньня ў Сэйме прэм’ер-міністар Літвы Андрус Кубілюс. Замест гэтага літоўскі ўрад ужо ў 2 квартале бягучага года плянуе прадаць канцэрну практычна ўсе свае акцыі ў НПЗ “Mažeikių nafta”: дзясятая частка ўлады на прадпрыемстве каштуе прыкладна 720 мільёнаў літаў (285 мільёнаў даляраў ЗША). На дадзены момант польскаму канцэрну належаць 90% акцыяў адзінага ў Прыбалтыцы нафтаперапрацоўчага заводу. Пасьля продажу акцыяў “PKN Orlen” стане адзіным валадаром НПЗ “Mažeikių nafta”. У сувязі з гэтым прэм’ер-міністар Літвы Андрус Кубілюс запэўніў, што літоўскі ўрад забароніць польскаму канцэрну займацца продажам акцыяў НПЗ без узгаднення з уладай дзяржавы, каб стратэгічная маёмасьць не патрапіла ў палітычна непасуючыя рукі.

Палацу ўладароў ня будзе

На думку Альгірдаса Бразаўскаса, кіраўніка камі-

сыі па аднаўленьні Палацу ўладароў у Вільні, закончыць будоўлю да ліпеня гэтага года ня ўдасца, калі не атрымаецца знайсці дадатковыя 20 млн літаў. Прэм’ер-міністар Літвы Андрус Кубілюс не хавае, што такой сумы ў бюджэце краіне ня знойдзецца. Таму відавочна, што Дзень дзяржавы 6-га ліпеня, на які заплянаваны асноўны ўрачыстасьці з нагоды 1000-годзьдзя Літвы, краіна будзе сустракаць без падарунка.

“Вызваленьне” ў Дзень Салідарнасьці

У Віленскім Доме правоў чалавека на сакавіцкі Дзень Салідарнасьці было традыцыйна людна. Гэтым разам беларусы зь літоўскай сталіцы сабраліся тут, каб паглядзець дакумантальны фільм Вольгі Мікалайчык “Вызваленьне”. Сумесна з ДПЧ імпрэзу арганізаваў Аб’яднаны цэнтар беларускіх ініцыятываў. Старшыня гэтай суполкі Валеры Руселік зазначыў, што прэзэнтацыя “Вызваленьня” – гэта своеасабліва падрыхтоўка да сьвята 25-га Сакавіка. Рэжысёрская задума злучыла адным сюжэтам гісторыі Вячаслава Сіўчыка і ягоных родных, Аляксандра і Ірыны Казуліных, Андрэя Кіма, Сяргея Скрабца і на-

ват маладафронтаўскіх антаганістаў Зьмітра Дашкевіча і Артура Фінкевіча. Вольга Мікалайчык мяркуе, што ўсіх гэтых розных людзей яднае змаганьне супраць сыстэмы: – Гэта – людзі, якія здолелі падняцца з кален, стаць супраць сыстэмы, сказаць: я ёсьць. Іх не зламала жыцьцё. Яны дасюль здольныя змагацца. Змаганьне ня ёсьць сэнсам іхняга жыцьця, проста яны патрапілі ў такі час, і яны вымушаныя гэта рабіць, таму што і сумленьне, і душа, і сэрца не вытрымлівае.

“Захад Сонца” супраць ТМІД

Камісія па ўдасканаленьні кіраваньня дзяржавай “Захад Сонца” вырашыла прапанаваць ураду рэарганізаваць Дэпартамент нацыянальных меншасьцяў і эміграцыі пры ўрадзе Літоўскай Рэспублікі, па частках перадаючы правы і абавязкі Міністэрству замежных справаў у галіне каардынацыі справаў літоўцаў замежка, і Міністэрству культуры – у галіне каардынацыі пытанняў нацыянальных меншасьцяў. Што з гэтага можа выйсьці – у артыкуле старшыні Таварыства беларускай мовы ймя Ф. Скарыны Віленскага краю Юрыя Гіля (гл. стар.7).

IN MEMORIAM

Віленскія беларусы разьвіталіся зь Лявонам Мурашкам

У літоўскай сталіцы спынілася сэрца аднаго з найстарэйшых віленскіх беларусаў. Кіраўнік Згуртаваньня беларускіх арганізацый Літвы Лявон Мурашка не дажыў да свайго 85-годзьдзя пяць з паловай месяцаў. Прычынай сыходу ў іншы сьвет кіраўніка ўсіх музычных сьвятаў беларускага фальклору ў Літве стала, на думку знаёмых дзеяча, хвароба печані. Яму прагназавалі яшчэ некалькі месяцаў жыцьця за чатыры дні да сьмерці ў ноч на панядзелак 9-га сакавіка, а днём у аўторак на Віленскіх Еўфрасіньнеўскіх могілках зьявілася яшчэ адна беларуская магіла.

У апошнія гады стаўленьне віленскіх беларусаў да Лявона Мурашкі стала неадназначным. Шмат хто з суай-

чыньнікаў угледзеў у ягоным культурніцкім супрацоўніцтве зь амбасадай Рэспублікі Беларусь “зраду беларускай справе”. Між тым, на думку пісьменьніка Сяргея Дубаўца, Лявон Мурашка даў беларусам зразумець, што чаго варта:

- Калі адбываецца сыход чалавека, падводзіцца рыса, і маса ўсіх дробязных прэтэнзій адпадае. І застаецца асоба са сваім шляхам, са сваімі прынцыпамі. Мы раптам зразумелі, хто ў Вільні быў апошнія гады галоўным беларусам не ў палітыканстве, не ў нейкіх інтрыгах, а па самым вялікім рахунку. Гэта быў Лявон Мурашка.

Рэдакцыя газэты “Рунь” глыбока спачувае родным і блізкім Лявона Мурашкі

Два юбілеі беларускай школы ў Вільні

Віленскія беларусы ў апошні дзень студзеня сьвяткавалі 90-годзьдзе з дня заснаваньня Віленскай Беларускай Гімназіі і 15 год адноўленай дзейнасьці Беларускай сярэдняй школы імя Францішка Скарыны.

Радаснымі воплескамі распачалося сьвяткаваньне 90-годзьдзя Віленскай Беларускай Гімназіі. Беларусы Літвы адзначылі дваіны юбілей адзінай на ўсю Прыбалтыку беларускай школы з годным павагі размахам. Адначасова Віленскую Беларускаю Гімназію ўзгадвалі асобна на сядзібе Таварыства беларускай культуры, асобна ў Віленскім доме настаўніка. Сюды сабраліся месціччы-аўтахтоны зь Вільні, госьці літоўскай сталіцы, настаўнікі і выпускнікі Беларускай школы імя Францішка Скарыны – у Вялікай залі Дому настаўніка практычна не засталася вольнага месца.

Дырэктарка школы Галіна Сівалава ў сьвяточнай прамове нагадала пра тое, што школа – спадкаемца асьветніцкай справы Віленскай Беларускай Гімназіі:

– 25 гадоў жыла гімназія. По-

тым два разы па 25 нідзе ў Вільні, ні ў адным яе куточку не вучыліся, не гаварылі вучні на ўроках па-беларуску. І цяпер ужо 15 гадоў у Вільні ёсьць школа зь беларускай мовай навучаньня. Магчымасьць вучыцца на роднай мове – гэта вялікае сьвята. Вільня – своеасаблівы горад, горад павагі і талерантнасьці да людзей, якія не забываюцца на свае карані і не выракаюцца сваёй роднай мовы.

Надзвычайны і паўнамоцны амбасадар Беларусі ў Літве і Фінляндыі Уладзімір Дражын, відавочна, з нагоды сьвята, не скупіўся на экскурсы ў гісторыю Айчыны і абяцанкі ўмацаваць матэрыяльную базу школы. У якасьці доказу ён нагадаў, што беларуская дзяржава ўжо набыла для школы аўтобус, і перадаў дырэктарцы Галіне Сівалавай ад імя Менскага гарвыканкаму саракадвухцалевы тэлевізар. Зьвяртаючыся да выпускнікоў школы, Уладзімір Дражын урачыста паабяцаў:

– Радзіма этнічная, Рэспубліка Беларусь, заўсёды будзе аб вас клапаціцца, заўсёды будзе дапамагаць, і гэта будзе ў кожным дні вашай працы і вашага жыцьця.

Выпускнікі пацвердзілі гэтыя словы амбасадара Беларусі, сардэчна падзякаваўшы сваім настаўнікам, бацькам, і ўсім тым, хто дапамог ім пачаць цяжкую дарогу ў дарослае жыцьцё:

– У нас ёсьць цудоўныя настаўнікі, у нас ёсьць проста фантастычныя вучні. Цяпер у Менску, на жаль, мала чуваць беларускай мовы. Нездзе за межамі Беларусі людзям значна больш важная бела-

руская мова, чым большасць з тых, хто жыве ў краіне.

Напрыканцы сьвята настаўніца музыкі Валянціна Кавальчук парадвала гасьцей сьвята незвычайным падарункам. Пад яе акампамент вучні і выпускнікі школы выканалі адмысловы варыянт песьні “Пагоня” на словы Максіма Багдановіча.

Сьвята мела працяг у адзіным беларускім віленскім касьцёле Сьвятога Барталамея.

ПРЭЗЭНТАЦЫЯ НОВЫХ КНІГ беларускіх гісторыязнаўцаў адбылася ў Эўрапейскім гуманітарным унівэрсытэце.

Абедзьве кнігі лучыць імя прафэсара, доктара гістарычных навук Захара Шыбека: для адной ён аўтар, для другой – рэцэнзэнт.

Зьяўленьне твораў на сьвет спадар Шыбека параўнаў з нараджэньнем

дзіцяці. Паводле ягоных словаў, гэта стала мажлівым толькі ў Літве:

– Калі я прыйшоў у ЭГУ, мне адкрыліся шырокія магчымасьці чытаць лекцыі для студэнтаў фактычна ўсіх праграмаў, якія тут ёсьць. І гэта стала такім стымулам, што я на працягу 1,5 года аформіў гэта ў якасьці дапаможніка, а кіраўніцтва ЭГУ з гатоўнасьцю дапамагло мне гэтую кніжку выдаць.

Новавыдадзеная кніга Захара Шыбека “Гарадзкая цывілізацыя: Беларусь і сьвет” складаецца з трох разьдзелаў. Першы зьмяшчае інфармацыю пра гісторыю станаўленьня гарадзкой цывілізацыі ў Беларусі. У другім разьдзеле кнігі распавядаецца пра урбаністычныя працэсы, ролю ў іх сталіцы, сярэдніх і малых гарадоў. Трэцяя частка кнігі прысьвечаная гараджанам як новай папуляцыі людзей, не падобных на вясцоўцаў. Менавіта з гэтай прычыны, на думку Захара Шыбека, людзям, якія паходзяць зь вёскі, будзе цяжка асэнсавачь гэтую навуковую працу:

– Вясковец зразумее, на колькі ён не гараджанін. І што значыць у нашых умовах быць гараджанінам. Натуральна, яму будзе цяжка зразумець. Нельга жыць у горадзе і заставацца вясцоўцам. Кожны гараджанін павінен вучыцца жыць ва ўмовах гарадзкой цывілізацыі, умець засвойваць яе перавагі, умець імі карыстацца, і ў той самы час памятаць пра небяспеку і спакусу, якія гэтая цывілізацыя нясе.

ЯКУЮ НЕБЯСЬПЕКУ І СПАКУСУ несла цывілізацыя на працягу ХХ стагодзьдзя, апісваецца ў другой навінцы ўнівэрсытэцкага выдавецтва – у “Гісторыі Беларусі найноўшага часу ў дакумантах і матэрыялах”.

На думку ўкладальніка кнігі кандыдата гістарычных навук Юрыя Бачышчы, ягоная праца выгадна адрозьніваецца ад падобных твораў іншых аўтараў:

– У сваёй кнізе я імкнуўся, па-першае, падаваць матэрыялы, якія мне падаваліся найбольш актуальнымі ў цяперашні час, тыя дакуманты, якія мала публікаваліся, і тыя дакуманты, якія датычацца найбольш вострых падзеяў, зьвязаных з гісторыяй Беларусі, і па-другое, было імкненьне адсыць ад сухога выкладаньня гісторыі, напоўніць кнігу жывымі ўспамінамі, вытрымкамі зь літаратурных твораў. Мне падаецца, што выкарыстаньне менавіта такіх матэрыялаў набліжае гісторыю да чалавека і дазваляе найбольш жыва ўспрымаць гісторыю.

Старшыня Студэнцкага самакіраваньня ЭГУ Андрус Асадчы не сумняваецца ў важнасьці і прыдатнасьці новых кніг:

– Я лічу, што гэтыя кнігі будуць вельмі карысныя і патрэбныя практычна кожнаму сапраўднаму беларусу. Гэты збор дакумантаў па гісторыі Беларусі павінен ведаць кожны грамадзянін нашай краіны, не кажучы ўжо пра студэнта, чалавека, які атрымлівае вышэйшую адукацыю, зьяўляецца элітай нацыі.

Навінкі ўнівэрсытэцкага выдавецтва насамрэч хутка спатрэбяцца, у першую чаргу, студэнтам: Захар Шыбека абвесьціў пра намер выкарыстоўваць іх у якасьці навучальных дапаможнікаў падчас выкладаньня сваіх курсаў ва ўнівэрсытэце.

Сяргей Харэўскі: У мяне ёсць перавага над бальшынёй аўтараў

Пасля прэзентацыі ў Вільні новай кнігі Сяргея Харэўскага “Прамоўленае”, у якой сабраныя ягоныя літаратурна-гістарычныя эсэ, лекцыі і нататкі розных гадоў, усьцешаны аўтар распавёў рэдактару “Руні” пра свае жыццёвыя прыярытэты, перакананні, кнігу і хахуляў.

– Спадар Сяргей, газета “Наша Ніва” апублікавала літаратурны топ-10 за 2008 год. Як думаеце, Вашая кніга ўвойдзе ў такую дзятку сёлета?

– Я не лічу, што гэтыя рэйтынгі вырашаюць нешта. Для чаго яны ствараюцца? Для інфармацыйнай нагоды. Палову зь пералічаных там кніг людзі на вочы ня бачылі. Так літаратурны крытык Ганна Кісьліцына звяртае іхную ўвагу на гэтыя творы. Такім чынам адбываецца азнаямленьне. Гэтыя рэйтынгі, сьпісы апырэры ня могуць быць аб’ектыўнымі. Яны важныя для маладога чалавека, які захацеў стаць літаратарам – а гэта няпроста ў нашым краі, у нашу эпоху. І для таго, каб атрымаць такую вядомасьць, каб яго ўпэўнілі ў слухнасьці абранага шляху, гэтыя рэйтынгі важны. У маім выпадку, думаю, гэта ня так істотна.

– То бок Вашая кніга выступае па-за рэйтынгамі?

– Думаю, у пэўных намінацыях выступае. У мяне ёсць перавага над бальшынёй гэтых аўтараў: я маю аўдыторыю. Гэта мае студэнты, якімі я магу ганарыцца, у Вільні, у Беларускам Калегіюме, гэта слухачы Радзь “Свабода”, гэта моладзь. Таму кніга і называецца “Прамоўленае” – тое, што я ў той ці іншай ступені, форме прамаўляю, абгачваю думкі і перадаю іх. У маім выпадку не зусім этычна спаборнічаць з калегамі па пісьменьніцкаму цэху, таму што я маю ўнікальную магчымасьць выходзіць да сваёй аўдыторыі найпрост. Адна рэч – маладая паэтка, можа быць, студэнтка, а другая – “дзядзька прахвэсар”, які можа тлуміць галаву сваім студэнтам або тысячам слухачоў. Крыху розныя вагавыя катэгорыі.

– На якой падставе Вы адбіралі са сваёй творчасьці тое, што ўвайшло ў кнігу “Прамоўленае”?

– Я выбраў са сваіх тэкстаў ты,

што яшчэ ня страцілі актуальнасьці. Браў літаральна жоўтыя газеты, пажоўкля, перабіраў і перачытваў самога сябе, тое, што пісаў пятнаццаць, сямнаццаць гадоў таму. Усё тое, дзе гучала нейкая нота злабадзённасьці, палітычнага аспэкту, я катэгарычна бракаваў. Бо гэта ўсё вымагае шматлікіх камэнтараў. Хто такі Шушкевіч? Хто такі Кебіч? Які Вярхоўны Савет? Пры чым тут Лукашэнка? Я склаў тэксты, якія маглі б перажыць яшчэ пяцьдзесят гадоў і ня страціць сваёй актуальнасьці ў тым сэнсе, што гэта пра мову, культуру, літаратуру, мастацтва.

– А калі беларуская ўлада таксама захаваецца яшчэ на пяцьдзесят гадоў?

– Ня думаю, што гэта горшы варыянт. Натуральна, прыкрасць ёсць, боль, прага дасканаласьці. Але з тых эпох, што мы перажывалі, гэтая – ня самая горшая. Для гісторыка культуры і мастацтва гэта ясна. Паляпшацца яна можа да бясконцасьці, але сёньня ніхто нікога не адпраўляе ў канцлягеры, ахвотнікі могуць свабодна выехаць, выдаваць кнігі. Можна казаць: няма беларускіх школ, асяродзьдзе зьвужаецца... Ха! У сярэдзіне васьмідзесятых ні ў Менску, ні ў адным абласным цэнтры не было беларускіх школ наогул. Калі гаворым, што сёньня ёсць тры – то што на што мерць? Я ня думаю, што сёньня могуць паскардзіцца на свае патрэбы духоўныя веруючыя людзі. Хто-б мог падумаць, што ў Менску будзе чатыры сьнагогі, дваццаць каталіцкіх парафій, што будзе будавацца мячэць, дзсяткі храмаў праваслаўных, пратэстанцкіх. Езжу, бачу, як аднаўляюцца

сьвятыя месцы, як узнікаюць літаральна чужым абразам, якія людзі перахавалі ўсе гэтыя бязбожныя гады ў падпольлі, пра якія ня ведаюць гісторыкі мастацтва, і зараз яны лічацца страчанымі, як у тым самым Гудагаі, Юравічах, іншых мясьцінах. Гэта сапраўды чужоўна. І мераць ўсё вось так адным мерылам – ня мудра.

– Шмат хто з сучасных дзеячоў, пэўна, аспрэчыў-бы такія думкі...

– Няможна ўсё жыццё прасядзець у акопе. Ты альбо робіш справу, альбо ня робіш. Калі ты называеш сябе праціўнікам рэжыму – ідзі і падымай рэвалюцыю. Быць такім рэвалюцыянерам-гаваруном дваццаць гадоў – гэта непазьбежна скажае псыхіку. Гэтыя людзі маюць комплекс пакрыўджаных, комплекс няздзейсьненых мараў, нераскрытых талентаў, то бок фактычна аўтсайдэры. Я думаю, што ўсё паціху ў Беларусі робіцца на лепшае. Ёсць вялікія праблемы, але жыццё ідзе, людзі кахаюць, сеюць, жнуць, нараджаюць дзяцей, будуць храмы...

– Выдаюць кнігі...

– Сам факт выданьня кнігі – гэта ня мой подзьвіг, гэта сьведчаньне таго, што ў мяне ёсць добрыя сябры, якім можна паціснуць рукі. Гэта самае бяспэчнае, што ёсць, за што я бясконца ўдзячны сваім сябрам, Алесю Юркоіцю, Алесю Яўдаху, Зьмітру Коласу, Адаму Глобусу, Міхалу Анемпадыставу, сваёй жонцы, Веры Дзядок, Насыці Мацяш, Сяргею Дубаўцу, Сяргею Шупу, якія ў свой час рэдагавалі гэтыя тэксты, вучылі мяне пісаць. За сорок гадоў я ўсё-ж такі нажыў добрых сяброў!

– Нажываеце й цяпер?

– Мяне часта пытаюцца: вось, дзеля чаго ты возішся ў пазакласны час са студэнтамі, чаму ты робіш рэчы, за якія табе ня плоцяць? А я адказваю, што раблю гэта дзеля таго, каб мне праз дваццаць гадоў было з кім пагаварыць у маёй Бацькаўшчыне. Колішнія мае студэнты, калі стануць дарослымі, будуць маімі сябрамі, я спадзяюся.

– Калі Вы адчулі, што вось і слава прыйшла?

– Я ўжо даўно мысліў сябе такім сур’ёзным мастацтвазнаўцам, культуролягам. На нейкай прэзентацыі да мяне падыйшла жанчына і кажа: “Калі Вы ўжо будзеце пісаць працяг сваёй кнігі “Зьвяры-суаічыннікі”? Мае дзеці на ёй вырасьлі”. Я абалдзеў! Тое, што я зрабіў у жарт, у час, калі я быў малады, задорны, мне гэта было запраста, я глядзеў на гэта ўсё як на прыкол, гэтакі жарт-капусьнік. Хто ведае, чым адзавецца нашае слова. Людзям запамінаецца сьмешнае. Можа быць, забудуцца ўсе мае пісаніны пра гісторыю захаваньня помнікаў, пра гісторыю мастацтва, і застануцца гадоў празь пяцьдзесят якія-небудзь хахулі.

– Чаму менавіта хахулі?

– Я ў свой час для дзяцей Віленскай гімназіі прыдумаў сымбаль для пазнавальнасьці – вобраз хахулі, такой сьмешнай жывёлкі, з хабатком, з лапкамі, як у качкі, і з вострым хвастом. Сьмешная, бяскрыўдная істота, а насамрэч істота дзіўная і нязнаная, як і ўся наша Беларусь – дзіўная, нязнаная, нябачная, бо хто гэтую хахулю ў прыродзе бачыў? Хаця, думаю, самы магутны вобраз Беларусі – гэта вада, рака, плынь. Вада ніколі не бывае мёртвай, увесь час рухаецца, мяняе сваё аблічча, то замярзае, то выпараецца, цурчыць у крыніцах, можа то ўзьляецца у неба, то абрынуцца нам на галаву халодным дажджом.

Віленскай Беларускай Гімназіі — 90

90 год назад 1 лютага беларускае слова на поўную сілу загучала ў ВБГ (Віленскай Беларускай Гімназіі), якая разьмясьцілася ў Базыльянскіх мурах, паблізу Вострай Браны.

Юнакі й дзяўчаты Віленскага краю імкнуліся за ведамі на роднай мове. Напэўна, жаданьне разьвіваць сваю культуру было настолькі моцным, што ніякі перашкоды ня сталіся памехай на іхным шляху.

Адкрыцьцё Віленскай Беларускай Гімназіі адбывалася ў вельмі нестабільнай, складанай палітычнай сытуацыі: ішла I Сусьветная вайна.

Фармальным заснавальнікам гімназіі было Беларускае таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны.

Асноўны ініцыятар стварэньня гімназіі – архэаляг Іван Луцкевіч, попеч зь ім актыўна дзейнічала тады ініцыятыўная група ў складзе ксяндза Адама Станкевіча, Леанілы Чарняўскай, Алёны Сакаловай, Юліі Мэнке, Міколы Кахановіча, які потым стаў першым дырэктарам гімназіі. Затым гэтую пасаду ў розныя часы займалі такія кіраўнікі, як Р. Астроўскі, Б. Тарашкевіч, С. Паўловіч, А. Міхалевіч, М. Анцукевіч, В. Кавалевіч, ксёндз А. Станкевіч.

Гімназія імкнулася набыць

яскрава выказаны нацыянальны характар, што было нялёгка ва ўмовах чужой улады. У ВБГ былі свае самадзейныя гурткі: музычны, літаратурны, драматычны, мастацкі і па вывучэньні мовы эспэранта. З 1926 г. заснаваўся вучнёўскі духавы аркестр, у якім налічвалася больш за 20 інструмэнтаў. Кіраваў аркестрам будучы народны артыст Рыгор Шырма. Нейкі час вучні выдавалі свой друкаваны часопіс «Вучнёўскі звон». Гімназія ставіла сабе за асноўную мэту захаваньне нацыянальнай самабытнасьці беларусаў, пашырэнне дэмакратычных і гуманістычных поглядаў.

ВБГ на працягу чвэрці веку ўзгадоўвала кадры нацыянальна-свядомай беларускай інтэлігенцыі,

уносячы свой важкі ўклад у нацыянальна-вызваленчы рух беларускай нацыі Віленскага краю. Прыклад былых выпускнікоў заўсёды будзе ўзорам для нас.

Прайшлі гады... Разбудаваўся, зьмяніўся горад, вырасьлі новыя пакаленьні. І ўжо новыя людзі (браты па крыві) не даюць згубіцца, аслабець у шматнацыянальнай Вільні беларускаму слову.

Свой пятнаццаты юбілей адзначае школа імя Ф. Скарыны.

1 лютага — традыцыйнае свята школы. Вось ужо пятнаццаты раз, дзякуючы дырэкцыі і Згуртаваньню беларускіх грамадзкіх суполак у Літве, школа зьбірае сваіх цяперашніх і былых выпускнікоў.

Урачыстая зала Дому настаўніка

напаўняецца чароўнай, хваляючай мелодыяй, гучаць беларускія песьні, словы віншаваньняў, не змаўкаюць апладысмэнты, параўноўваюцца дні мінулыя і сучаснасьць. Многіх з былых выпускнікоў гімназіі, на жаль, ужо няма: няўмольны час робіць сваё. Назаўсёды разьвіталіся з намі М. Рулінскі, Л. Луцкевіч, Л. Кароль, Г. Войцік, В. Шостак, Ю. Зімніцкі...

Але жывуць іх дзеці, унукі.

Вельмі прыемна тое, што ў гэты ўрачысты дзень дачка Ю. Зімніцкага Тацьцяна Скорэне і яе муж былі з намі. Нечаканым, кранаючым быў момант, калі лепшай вучаніцы школы, удзельніцы і пераможцы гарадзкіх, рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў, Эвеліне Базюк уручылі падарункі, граматы і прэміі: імя Ю. Зімніцкага (такім быў заповіт славуэтага земляка), ад Дэпартаменту нацыянальных меншасьцяў і ад беларускай амбасады ў Літве.

Пятнаццаты выпуск школы рыхтуецца пайсьці ў самастойнае жыцьцё... Мы шчаслівыя тым, што існуе павязь пакаленьняў, што наша роднае слова гучыць на Віленшчыне, што «такія мы ёсьць беларусы».

Алена БАЗЮК,

настаўніца роднай мовы

Беларускай школы імя Ф. Скарыны

Прэм'ера прэм'ера

Старшыня ўраду Літоўскай Рэспублікі Андрус Кубілюс 26 сакавіка ўпершыню сустрэўся са студэнтамі Эўрапейскага гуманітарнага ўнівэрсытэта.

Сваю прамову 26 сакавіка прэм'ер-міністар Літвы распачаў з таго, што павіншаваў прысутных па-беларуску з Днём Волі.

– Нам далёка ня ўсё роўна, якім шляхам будзе ісьці Беларусь, як у ёй будуць разьвівацца дэмакратычныя каштоўнасьці, на якіх заснаваная ўся Эўропа, – зазначыў Андрус Кубілюс у сваёй прамове. – Літва заўсёды выказвалася за месца Беларусі ў Эўропе. Мы самі цяжка змагаліся за нашу незалежнасьць і інтэграцыю ў заходнюю супольнасьць. Мажліва, было-б і наўна разважаць пра далейшае пашырэнне Эўразьвязу на ўсход, але я ўпэўнены, што калі паглядзець у больш далёкую будучыню, то месца ўсёй тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага – у Эўропе.

Нагода для візыту палітыка ў alma-mater была неардынарнай: Кубілюс урачыста ўручыў дзесяці студэнтам пасьведчаньні аб пасьпяховым заканчэньні імі курсаў літоўскай мовы, арганізаваных ва ўнівэрсытэце ў рамках культурна-лінгвістычнага праекту LitPro. Пра сутнасьць гэтага праекту распавяла ягоная кіраўніца Надзея Гусакоўская:

– Праект LitPro быў заснаваны ў 2007 годзе пры падтрымцы Міністэрства замежных справаў Літвы. Таксама ў нас у партнёрах кафедра літоўскіх дасьледаваньняў Віленскага ўнівэрсытэту. Праект накіраваны на вывучэньне літоўскай мовы і культуры студэнтамі й супрацоўнікамі ЭГУ. Галоўнай часткай гэтага праекту зьяўляюцца курсы літоўскай мовы. Істотнай часткай таксама зьяўляюцца фэстывалі, культурныя мерапрыемствы, экскурсіі – усё, што дапамагае адаптавацца ў літоўскім асяродзьдзі і зразумець, што нашыя культуры вельмі блізкія.

Надзея Гусакоўская высока ацаніла візыт літоўскага прэм'ера:

– Для нас гэта вельмі істотна. Ня толькі таму, што Кубілюс прыехаў, каб пазнаёміцца з тым, як жывуць студэнты, каб выкласьці сваё бачаньне ўзаемаадносін Літвы і Беларусі. Будучы некалькі год напачатку ў культурным гэта, мы з гэтага гэта выходзім, мы насамрэч маем зносіны зь літоўскім асяродзьдзем, насамрэч можам туды інтэгравацца.

І таму для нас гэта прызнаньне сталасьці нашага праекту.

Існаньне праекту LitPro мажлівае, пакуль ЭГУ знаходзіцца ў Літве. Між тым распачатая ў Беларусі лібэралізацыя дазволіла эўрапарлямэнтарыям заяўляць пра тое, што навучальнай установе наспеў час вяртацца на Радзіму. На падобныя захады Андрус Кубілюс адрэагаваў ляканічна:

– Не аддамо!

Беларуская гімназія праіснавала 25 гадоў. За гэты непрацяплы час яна стала, паводле словаў Васіля Быкава, “калыскай беларускага Адраджэння”. Гімназія выпусціла за кароткі час вялікую колькасць надзвычай адукаваных асобаў – настаўнікаў, літаратараў, дактараў, навукоўцаў – якія зрабілі вялікі ўнёсак у жыццё Беларусі і замежных краінаў.

Сёння, да жалю, ужо мала былых гімназістаў. Намаганьнямі віленскіх беларусаў былі сабраныя ўспаміны навучэнцаў ВБГ пра гэтую вядомую навучальную ўстанову. Газета “Рунь” падрыхтавала гэтыя ўспаміны да выдання. З-за недахопу фінансаў нашае выдавецтва ня можа выпусціць адпаведную кнігу, таму рэдакцыя вырашыла друкаваць гэты каштоўны гісторыка-культурны матэрыял урыўкамі на старонках газеты. Мы не пакідаем спадзявацца, што калі-небудзь удасца знайсці сродкі на тое, каб “Гісторыя Віленскай Беларускай Гімназіі” пабачыла сьвет. Мы пачнем публікацыю з успамінаў Барыса Кіта – вучня, настаўніка і дырэктара ВБГ. Гэтыя ўспаміны мы атрымалі ад спадара Кіта, які сёння жыве ў Нямецчыне. Хутка яму будзе 99 год. Мы вельмі яму ўдзячныя за мажлівасць пазнаёміць нашых чытачоў з гісторыяй беларускага асветніцтва і з гадунамі ВБГ, якія набыты там веды аддалі на ўздым культуры-эканамічнага і сацыяльна-палітычнага жыцця шматлікіх краінаў.

БАРЫС КІТ: ВУЧАНЬ, ВУЧЫЦЕЛЬ, ДЫРЭКТАР

Уводзіны

Успаміны пра мае дачыненні зь Віленскай Беларускай Гімназіяй у пэрыяд часу паміж 1928-1939 гг. ёсць найдаражэйшымі майму сэрцу, і, наогул, я найбольш ганаруся сваім узделам і працай у беларускім школьніцтве, якія пачаліся ў 1926 г. і спыніліся аж у 1944-ым. Складаюцца яны з наступных мамэнтаў:

1926-1928 – вучань Беларускай Гімназіі ў Наваградку.

1931-1939 – вучыцель Беларускай Гімназіі ў Вільні.

1939 – дырэктар Віленскай Беларускай Гімназіі.

1939-1940 – дырэктар Беларускай Гімназіі ў Наваградку.

1943 – дырэктар Беларускай Настаўніцкай Сэмінарыі ў Маладэчне.

1943 – дырэктар Беларускай Настаўніцкай Сэмінарыі ў Паставах.

1943-1944 – дырэктар Беларускага Адміністрацыйна-Гандлёвага Інстытуту ў Маладэчне.

Як відаць з вышэй пададзенага сьпісу становішчаў, каторыя я займаў у беларускім школьніцтве, найдаўжэй я быў звязаны менавіта зь Віленскай Беларускай Гімназіяй, і таму найбольш маю ўспамінаў з гэтага пэрыяду свайго доўгага жыцця.

Беларуская Гімназія ў Вільні, як і іншыя сярэднія школы ў Заходняй Беларусі паміж I і II Сусьветнымі войнамі, адгуляла вялікую гістарычную ролю ня толькі ў разьвіцці беларускага школьніцтва, але, наагул, нацыянальнага руху беларусаў. Гэта была школа, якая ня толькі зьяўлялася кузьняй кадраў новай і маладой беларускай інтэлігенцыі, узгаданай у патрыятычным духу, – але таксама была адным з галоўных цэнтраў беларускага адраджэння пад Польшчай. У гады пасля Другой сусьветнай вайны гадуны гімназіі – і тыя, што засталіся на Бацькаўшчыне, і тыя, што разьцярушыліся па ўсім сьвеце – апрача сваёй працы, заўсёды бралі рашучы ўдзел і кіраваньне ў беларускай нацыянальнай працы, дзе толькі такая магчымасьць існавала...

Пэрыяд вучнёўства (1928)

Мае суадносіны зь Віленскай Беларускай Гімназіяй пачаліся вясной 1928 году, калі я, вучань апошняе клясы Наваградзкай Беларускай Гімназіі, прыехаў у Вільню, каб складаць іспыты на атрыманьне атэстата сьпеласьці, што давала мне права паступаць у Віленскі Ўнівэрсытэт.

Гэта быў час, калі польскія ўлады паставілі, нарэшце, даць дзяржаўныя правы дзьвюм апошнім беларускім гімназіям: Віленскай і Наваградзкай, што дазваляла абсалвэнтам гэтых гімназіяў свабоднае паступленьне ў кожную вышэйшую школу Польшчы. Праўда, пры паступленьні часам вымагаўся дадатковы конкурсны іспыт. А да таго часу беларускія гімназіі былі прыватныя і ня мелі дзяржаўных правоў, г. зн. іхнія абсалвэнты ня мелі права паступаць у вышэйшыя польскія ўстановы, што змушала іх выяжджаць у іншыя краіны, найперш у Чэхію і Бэльгію, дзе іх прымалі на ўнівэрсытэты без перашкодаў. Гэткім шляхам атрымалі вышэйшую адукацыю такія, напрыклад, нашыя выдатныя дзеячы, як Аляксандар і Пятро Орса, Мікалай Гарошка, Вінцук Жук-Грышкевіч, Мікола Ільшэвіч ды іншыя.

Тут трэба абавязкова ўгадаць, што ў атрыманьні дзяржаўных правоў для беларускіх гімназіяў асабліва шчыраваў наваградзкі ваявода Зыгмунт Бэчковіч, адзін з найбольш лібэральных тагачасных польскіх адміністратараў. Ён неяк зацікавіўся працай нашай Наваградзкай Гімназіі, пачаў інспэктаваць яе, прыходзячы на лекцыі, а пазьней прызначыў стыпэндны найбольш здольным вучням. (Падчас адной візыты сп. Бэчковіча аўтар гэтых успамінаў быў выкліканы да дошкі, у клясе матэматыкі, каб зрабіць добрае ўражаньне аб адукацыйным узроўні гімназіі. Як выдатнага вучня выклікалі мяне, калі гімназію візытаваў Вацлаў Енджэвіч, міністар асьветы, якога я спаткаў пасля вайны на эміграцыі ў Нью-Ёрку).

Каб правесці першыя, спробныя матуральныя іспыты, было пастаноўлена, што

вучні-кандыдаты з Наваградку разам з вучнямі-кандыдатамі зь Вільні будуць здаваць іспыты ў Базылянскіх мурах, дзе месцілася тады нашая сьлынная ўстанова. Іспыты здаваліся экстрэнам з усіх прадметаў, якія выкладаліся ў нашых 8-клясных гімназіях, і экзаменатары былі не свае настаўнікі, а пакліканыя з польскіх гімназіяў. Толькі некалькі зь іх, Антон Трэпка (фізыка), кс. Адам Станкевіч (Закон Божы для каталікоў) ды а. Дзякоўскі (Закон Божы для праваслаўных), былі ўзятыя зь Віленскай Гімназіі. Старшынём экзаменацыйнай камісіі быў славуты прафэсар Віленскага Ўнівэрсытэту М. Масоніус.

Каб мець найлепшыя вынікі і паказаць, што нашыя гімназіі стаяць на гэткім самым узроўні, як і польскія, і заслугоўваюць на дзяржаўныя правы, – дырэктар Наваградзкай Гімназіі Ян Цеханоўскі выбраў з 30-ці вучняў 8-ай клясы толькі шасьцёх самых выдатных: Ю. Дзяковіча, В. Чатырку, Я. Гоцку, А. Вярбіцкага, М. Даманскага ды мяне, аўтара гэтых успамінаў. Тое самае было зробленае і ў ВБГ. Адтуль прыйшлі: П. Шчасны, І. Будзька, І. Хвораст (пазьней кіраўнік танцаў у хоры Р. Шырмы) ды яшчэ трох, прозьвішчы якіх ня памятаю.

Посьпех на іспытах быў зусім задавальняючы для вышэйшых школьных уладаў, і нашыя гімназіі былі пераведзеныя на дзяржаўнае становішча. Праўда, пры гэтым яны згубілі частку свае незалежнасьці і сталіся аддзеламі польскіх гімназіяў: Наваградзкая пачала называцца Беларускай філіяй польскай гімназіі імя А. Міцкевіча, а Віленская – Беларускай філіяй польскай гімназіі імя Ю. Славацкага. Нашыя дырэктары таксама пачалі называцца “кіраўнікамі філіяў” і цалкам падпарадкоўваліся адпаведным дырэктарам польскіх гімназіяў. Аднак навучаньне ў нашых абедзьвюх гімназіях надалей ішло ў беларускай мове, і так было ажно да ліквідацыі Беларускай Філіі ў Наваградку ў 1934 г. і да пераводу Беларускай Філіі ў Вільні на польскую мову навучаньня ў 1939 г.

Працяг будзе

Ланцуг для паўстанцаў

Беларусы, літоўцы і палякі зьяд-наліся ў неардынарнай грамадзянскай акцыі каля крыжа-помніка правядура Студзеньскага паўстання на Віленскіх Лукіш-ках. Не абьяквыя да ўласнай мінуўшчыны людзі сабраліся тут 22 сакавіка, каб ушанаваць памяць пакараных тут сьмерцю 145 год таму інсургентаў, а заадно апратэставаць нібыта верагодны знос мэмарыяла. Які, дарэчы, пакуль што ніхто ламаць і не зьбіраецца.

Напрыканцы лютага віленская грамада занепакоена заварушылася: абвешчаліся вынікі ўжо трэцяга архітэктурнага конкурсу на самы прыдатны праект рэканструкцыі Лукішскай плошчы. Паводле задумы Віленскага самакіраваньня, якое арганізавала гэтак саборніцтва, плошча мусіць памяняць свой выгляд. Таксама на ёй павінен паўстаць помнік “Свабода” – сымбаль дзяржаўнай незалежнасьці.

Прычына для пераменаў ёсьць: ві-

ленчукі кажуць, што былая плошча Леніна практычна захавалася такой, якой была яшчэ ў сталінскія часы.

Хіба што новая ўлада Літоўскай рэспублікі дэмантавала помнік правядуру сусьветнага пралетарыату, які разам з сабе падобнымі стаіць цяпер у музэй савецкіх скульптураў – у парку Грутаса ў Друскеніках. Таму цяперашняе аблічча Лукішак ўсё яшчэ нагадвае віленчукам і гасьцям сталіцы пра эпоху савецкай акупацыі.

Супрацоўнік Цэнтру досьледаў генацыду і супраціву жыхароў Літвы Валяцін Стэх падзяліўся сваім бачаньнем новага аблічча Лукішак:

– Гэтая плошча павінна выклікаць у людзей жадаць запавольць свой крок, спыніцца, зьняць шапку і нізка схіліць галаву перад тымі, хто змагаўся і аддаў сваё жыцьцё за волю і незалежнасьць краю.

Яшчэ ў 1999 годзе Літоўскі Сэйм вырашыў, што Лукішская плошча павінна быць сфармаваная як асноўная плошча Літоўскай дзяржавы з мэмарыяльнымі акцэнтамі барацьбы за свабоду. Летась урад Літвы вырашыў перадаць выкананьне праекту, які перамога ў конкурсе, гарадзкому самакіраваньню. Вынікаў саборніцтва архітэктараў чакалі два гады. Між тым конкурсная камісія на чале з цяперашнім мэрам Вільні Вілюсам Навіцкасам так і не абрала пераможцу. Як заявіў супрацоўнік дэпартаменту гарадзкага разьвіцьця Артурас Блатніс, сярод праектаў “няма ніводнай працы, якая-б адпавядала крытэрыям і патрабаваньням для першага месца”.

Паводле забракаваных камісіяй конкурсных прапановаў, Лукішкі мяняліся да непазнавальнасьці. Паўстанцкі крыж заставаўся на сваім месцы толькі ў адным праекце зь сямі, на астатніх бяссьледна знікаў. Аўтары праектаў тлумачылі такое рашэньне тым, што скульптурны комплекс “Свабода” стане ўшанаваньнем памяці ўсіх барацьбітоў за незалежнасьць Літвы, улічваючы й кіраўнікоў інсурэкцыі 1863-1864 гг.

Крыж-мэмарыял змагарам

супроць імперскага самадзяржаўя паставілі яшчэ ў савецкія часы. Аднак гістарычна правільна разьмясьціць яго на тым месцы, дзе стаў эшафот Кастуся Каліноўскага, не выпадала – якраз туды паказваў рукой бронзавы Ільч. Таму крыж з мэмарыяльнай плітой вырашылі аднесці за сьпіну Леніна, на ўскраек плошчы, амаль пад самы касьцёл Сьвятых Якуба і Піліпа. Там яго і патрабавалі пакінуць арганізатары “Паўстанцкага ланцуга”. Лягічная прапанова перанесьці помнік паўстанцам да іхняй магілы, якая, па сьведчаньні гісторыкаў Кастуся Тарасава і Ўладзіміра Арлова, знаходзіцца на Замкавай гары, падтрымкі чамусьці не знайшла.

Прадстаўнікі беларускай дыяспары і студэнты Эўрапейскага гуманітарнага ўнівэрсытэту летась ужо зьявталіся да былога мэра Вільні Юозаса Імбрасаса з просьбай захаваць гістарычнае аблічча Лукішак. Кіраўнік літоўскай сталіцы спрыяльна паставіўся да заявы беларусаў. Пры гэтым ён зазначыў, што Студзеньскае паўстаньне ўшанавана будзе, але разам зь іншымі вызваленымі паўстаньнямі, што адбываліся на працягу апошніх трох стагодзьдзяў (18-20 стст.). Што вырашыць цяперашні гарадзкі галава Вілюс Навіцкас, пакуль невядома: далей праводзіць конкурс праектаў па рэканструкцыі Лукішак замінае сёлетні эканамічны крызіс.

Каму нявыгадна зьнікненьне Дэпартаменту нацменшасьцяў?

Камісія па ўдасканаленьні кіраваньня дзяржавай “Захад Сонца” вырашыла прапанаваць ураду рэарганізаваць Дэпартамент нацыянальных меншасьцяў і эміграцыі пры ўрадзе Літоўскай Рэспублікі. Ці будзе рэфармаваньне гэтай установы карысным, якія праблемы яно выклікае, разважае старшыня Таварыства беларускай мовы ймя Ф.Скарыны Віленскага краю Юрась ПІЛЬ.

Прэм’ер Літвы Андрус Кубілюс у сваёй перадвыбарчай праграме сьцьвярджаў, што неабходна скарачаць бюракратычна-чыноўніцкі апарат, а зараз свой аб’яцанак імкнецца выканаць.

Такое рашэньне прэм’ера падабаецца ня ўсім. Сябра Гарадзкай рады Ларыса Дзьмітрыева абараняе неабходнасьць захаваньня ў цяперашніх умовах Дэпартаменту нацыянальных меншасьцяў і эміграцыі і нават ідзе далей, кажучы: “Хто не дае нашаму ўраду зрабіць гэты ворган міністэрствам?”. Яна, у рэшце рэшт, лічыць праграму рэарганізацыі Дэпартаменту сьпешнай.

Такі пункт гледжаньня мае права на існаваньне, але ці правільны ён?

Таварыства беларускай мовы ймя Ф.Скарыны Віленскага краю цалкам падтрымлівае пляны А.Кубілюса пра рэарганізацыю Дэпартаменту нацменшасьцяў зь ідэяй перадаць ягоныя функцыі Міністэр-

ству культуры ЛР. Чаму? Па-першае, апошнім часам Дэпартамент, ягоны чыноўнікі цалкам бюракратызаваліся. Асобныя грамадзкія дзеячы бачылі ва ўстанове кармушку. Таму гэтыя людзі надта занепакоеныя й імкнучца знайсці апаліягэтаў, каб затрымацца ля “карыта”.

Па-другое, было недаравальна ў адным дэпартаменце яднаць інтарэсы суполак нацменшасьцяў у Літве і літоўскіх замежных суполак, на падтрымку якіх ішла львіная доля грашовых сродкаў, якія абцяжарвалі падаткаплацельшчыкаў Літвы. Гэта, па чутках, складае 20 млн літаў.

Натуральна, праблемы ўласна літоўскіх суполак лягічна было-б перадаць Міністэрству замежных

спраў ЛР, а нацменшасьцяў – Міністэрству культуры. Так і прапануе прэм’ер-міністар А.Кубілюс, які падчас сустрэчы з прадстаўнікамі нацменшасьцяў Літвы наўпрост заявіў, што новы ворган зоймецца праблемамі грамадзянаў нятытульных нацыяў, у асобе віцэ-міністра, напрыклад, Міністэрства культуры Літвы. Такім чынам, значна памяншаюцца фінансавыя выдаткі на ўтрыманьне чыноўнікаў-бюракратаў, што вельмі важна ў пэрыяд фінансавага крызісу, а грашовыя сродкі, што цяпер нераўнамерна вылучаюцца на адпаведныя культурна-асьветніцкія праекты, будуць каардынавацца і кантралявацца спэцыялістамі Мінкульту Літвы.

Першы дзёньнік

Урывак з раману “Палімпсэст”

***

Мушу зехаць з роднага горада.
Калі хачу чагосьці істотнага да-
сягнуць, мушу зехаць.

Няма шанцаў! НЯМА!

***

Павольна сунецца цягнік –
аднастайна бразгае адчыненымі
дзвярыма.

Пасажыры час ад часу
саскокваюць на зямлю
і йдуць побач са сваімі вагонамі –
разьмінаюць ногі.

Павольна сунецца цягнік –
і нікога гэта не здзіўляе,
не абурае, не бянтэжыць –
бо цягнік сунецца па колу.

***

Слухаў паўдня “Led Zeppelin”.
Спрабаваў уцяміць, з чаго нараджа-
ецца іхная музыка. Не магу ўявіць
штосьці падобнае на беларускай
глебе. Спачатку падумалася пра
другаснасьць нашай музычнай тра-
дыцыі. Але якой шкалой можна вы-
значаць перавагі традыцыяў? Калі
пачынаеш сумнявацца ў сваёй – гэта
небясьпечны сымптом.

***

Ніводзін з маіх сяброў ня ведае,
што я пішу вершы. Пішу таемна,
нібыта займаюся нечым ня вартым
мужчыны. Упэўнены, ніхто з сяброў
мяне не зразумее. Хіба Дзімыч. Але
і яго разумную галовушку не хачу
напружваць нечаканай навіною.

***

Ня ведаю нікога, хто-б за-
стаўся ў нашым горадзе і нека-
сур’эзна рэалізаваўся. Чаму так
адбываецца? Усё проста. Шагал,
каб стаць Шагалам, мусіў зехаць
у Парыж. Інакш застаўся-б нікім,
у лепшым выпадку якімсьці дру-
гасным, напаяўбытым мазілам з
глыбінкі. Каб рэалізавацца, трэба
адпаведныя ўмовы. Каб стаць ка-
сманаўтам, трэба быць там, дзе
ёсьць касмадром і запускаюць ча-
лавека ў космас. Каб стаць опэрным
сьпеваком, мала мець голас, трэба
яшчэ, каб у тваім горадзе была
опера. У маім горадзе ёсць завод,
электрастанцыя і чыгунка. Да,
яшчэ гарадзкая газетка і народны

тэатар. У космас не паляціш,
дакладна.

***

Быў з Рудым на Брызгалаўцы.
Купаліся, загаралі. Хацеў корашу
распавесці сваю таемную гісторыю.
Але, не. Ня варта. Гэтая гісторыя з той
шуфляды, дзе ляжаць мае вершы.

***

Усё больш пераконваюся, што на-
вакольны сьвет дзеліцца не на чорны
і белы, а на той, які мне цікавы, і які
не. Калі мне цікава, я чытаю, гляджу,
слухаю, успрымаю. І гэта існуе для
мяне. Калі не цікава, я адкладаю ў
бок. І гэта для мяне не існуе.

***

Набраўся сьмеласьці і зьездзіў
у Менск у рэдакцыю часопіса “Вет-
раз”. Вазіў свае вершы.

І адкуль гэтае жаданьне адшу-
каць сатаварышаў па розуму?

Урэшце ня ведаю, ці лічыць
візіт пасляховым, ці правальным.
Жанчына, літаратурны сакратар ча-
сопіса, тэатральна палячы цыгарэту,
уважліва прачытала мае вершы.
Дакладней, паліла тэатральнымі
рухамі. Хаця, па-мойму, усе жан-
чыны паляць тэатральна. Трымаюць
у пальцах цыгарэту, зацягваюцца,
адводзяць руку з цыгарэтай. Зусім
інакш, ніж мужчыны.

Дык вось, гэтая кабета з цыгарэ-
тай пахваліла некалькі асобных маіх
радкоў і... не адабрала да друку нівод-
нага вершыка. Ні-вод-на-га! Сказала,
што здольнасьці выдавочныя, але
мушу працаваць. Напісаць новыя
вершы і зноў зьявіцца на яе пранік-
нёныя вочы.

Нават ня ведае, ці паеду да яе
яшчэ раз.

***

Нашыя мары міталагічныя
дарэшты. Тое, што мы ўяўляем у
мройных трызьненнях, у сапраўд-
насьці абсалютна не адпавядае рэаль-
наму ўвасабленьню мары.

***

Цэлы дзень адчуваў нейкую
шалёную нэрвознасьць. Нават
валяр’яны выпіў. Не дапамагло. Пас-
прабаваў заснуць. Якое там! Прыняў

Алесь АРКУШ

Мат. А. Рабінсонава

душ. Марна! Сеў на ровар. Кіляэт-
раў дваццаць накруціў пэдалямі.
Прыехаў змучаны, але нэрвознасьць
паменела. Сьнілася чорт ведама што.
Але-ж спаў і прачнуўся жывы.

***

склаў рэчы ў пляцак
самае неабходнае
толькі матчына бласлаўленьне
і бацькоўскі поціск рукі
калі дарога паклікала...

***

Думаў над адной філязофскай
проблемай: ці людзі ствараюць куль-
турны клімат горада, у сілу свайго
ўзроўня і патэнцыялу, ці горад ства-
рае людзей адпаведна свайму куль-
турнаму полю. Ні да якога рашэньня
не прыйшоў. Калі ў горадзе нікому
не патрэбны опэрны тэатар, дык ён
ніколі і ня зьявіцца. А калі горад мае
опэрны тэатар, які быў закладзены
стагодзьдзе таму, дык яго неабходна-
сьць у горадзе ніхто ня возьмецца ас-
прэчваць. Відавочна, калі спацьніўся,
дык не нагоніш. На ўсё сур’эзнае і
вартае трэба стагодзьдзі. Трэба не
наганяць страчанае, а запачаткоў-
ваць тое, што рэальна здзейсьніць
тут і сёньня. Каб праз стагодзьдзе
гэта, дасягнутае, існуючае ніхто б ня
ўзяўся аспрэчваць. Каб не наракаць
на страчаныя магчымасьці мінулага
стагодзьдзя.

Працяг будзе

Натальля АРСЕНЬНЕВА

Ён прыйдзе!

Ён прыйдзе, гэты дзень!
Ён ня прыйсьці ня можа!
Ён прыйдзе,
і загудзе вясновы буралом,
пакрышыць, разьмяце,
раськідзе, зьніштожыць
усё, што нам шляхі дахаты
замяло!
Ці чуець? Аб ім
шасьціць быльнэг аселіц,
пяюць вятры ў лазе
і звоніць крыгаў лёд.
Ахвяраю крыві,
— а Слова стане Целам
і ўжо ніколі больш ня ўстане
чорны Год.
Няхай бярэмя він
прыгнула нас, і крылы
апалі,
і хлеб чужы нясмачны і важкі,
няхай нас апавіў
тугой агорклы вырай, —
трывайма!
Ён ідзе —
Вялікі Сакавік!
Ідзе...
і пад ногі рунь
яму кладзецца, таюць
сьнягі, на паплавах зяленіцца
травы...
Радзіма!
Беларусь!
Крывіччына Сьвятая!
багаславі нас жыць,
і веру захаваць!

З альманаху *твораў беларускіх
эміграцыйных паэтаў і пісьменьнікаў
“Ля чужых берагоў”*, Мюнхэн, 1955

**Вялікі дзякуй
за ахвяраваньні!**

Мікола Прускі – USD 20

Лявон Шурак – USD 25

Рэдакцыя можа друкаваць
матар’ялы, што адлюстроўваюць
судзьбінне толькі іхных аў-
тараў. Меркаваньні рэдакцыі
не заўсёды супадаюць з аўтар-
скімі пазыцыямі.

Рэдакцыя інфармуе аўта-
раў, што матар’ялы, надру-
каваныя ў “Руні”, могуць
быць таксама разьмешчаныя ў
інтэрнэце.

РУНЬ Беларуская
газета
ў Вільні

Baltarusų laikraštis Vilniuje

Выдаецца з 1997 году
Выходзіць нэрэгулярна
Выдавец: Віленскі цэнтар грамадзкіх
ініцыятываў “Дэмакратыя для Беларусі”
Адрас рэдакцыі:
LT-10323 Vilnius-55, Smelio 23-26
Тэлефоны: (+ 370 5) 261 62 24,
(+ 370) 604 62591
e-mail: hazetarun@gmail.com
Сяржук Гаўрыленка – рэдактар
Алег Мінкін – літаратурны рэдактар
Павал Саўчанка – сакратар
Наклад 500

Адрас для допісаў:
“Рунь”, LT-10323 Vilnius-55,
Smelio 23-26, Lietuva – Lithuania